

## ОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ЗАКОНУ У КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

**Радченко Олександр Іванович,**

Харківський національний університет внутрішніх справ, доцент кафедри  
конституційного і міжнародного права факультету № 4, кандидат юридичних наук, доцент

**Ключові слова:** права людини, захист, конституційний суд, офіційне тлумачення, конституційна скарга, конституція, повноваження

Як відомо, проблема забезпечення і, насамперед, захисту прав людини в Україні є однією з двох (поряд із протидією корупційним проявам) «вічних» проблем нашої держави в юридичній площині, яку наразі так і не вдалося остаточно вирішити. На такий стан справ вплинули низка об'єктивних і суб'єктивних факторів. До перших можна віднести негаразди у соціально-економічній сфері, політичну нестабільність, зовнішню агресію тощо. Натомість, серед ключових суб'єктивних факторів, на нашу думку, варто наголосити на такому як тривала відсутність політичної волі з боку держави щодо вдосконалення національного механізму захисту прав людини в Україні та створення нових, справді ефективних й, що напевно найголовніше, доступних правових інструментів, які дозволили поліпшити стан дотримання прав і свобод індивіда за умови збереження вже існуючих, що довели свою ефективність і доцільність застосування на практиці.

У вересні 2016 року, з набуттям чинності змінами до Конституції України у частині реформування правосуддя, в нашій державі з'явився такий новий інститут як конституційна скарга. Невдовзі вона, на наше глибоке переконання, має посісти чільне місце серед інших елементів національного механізму захисту прав людини в Україні. Проте, поруч з, вочевидь, корисними й необхідними новелами у національному механізмі захисту прав людини, законодавець внесеними змінами до Основного Закону виключив з його тексту деякі корисні норми. Такий підхід законодавця може бути оцінений, м'яко кажучи, неоднозначно. Мова йде про положення, що регламентують один з ключових елементів Конституційного Суду України статусу, а саме його повноваження.

До 30 вересня 2016 року до компетенції єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні належало право здійснювати офіційне тлумачення законів України, що було закріплено п. 2 ч. 1 ст. 150 Конституції України [1]. Натомість, після набуття чинності

Законом України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [2] ця норма була сформульована таким чином, що в оновленій редакції Конституції України відповідне повноваження Конституційного Суду України з невідомих причин зникло. Відтак, функція офіційного тлумачення була необґрунтовано усічена до можливості давати офіційне тлумачення виключно положень Основного Закону і не більше. Мова, у даному випадку, йде не стільки про безпідставне обмеження повноважень одного вищих органів державної влади, скільки про зменшення можливостей Конституційного Суду України впливати на ситуацію із забезпечення в нашій країні стану ефективного гарантування прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, додавши інститут конституційної скарги й одночасно позбавивши громадян можливості звертатися до органу конституційної юрисдикції з проханням дати офіційне тлумачення законів України, Верховна Рада України формально залишила без змін загальну кількість можливостей громадян захищати свої права і законні інтереси за допомогою Конституційного Суду України.

Не є таємницею, що в нашій державі прийняті українським парламентом закони часто-густо містять положення, які є неоднозначними за розумінням, суперечливими за змістом та складними у застосуванні. У таких умовах, вочевидь, існує нагальна необхідність здійснення офіційного тлумачення законів України безстороннім й неупередженим державним органом, яким за Конституцією виступає Конституційний Суд України. Відповідно до ст. 42 попередньої редакції Закону України «Про Конституційний Суд України» (від 16.10.1996 № 422/96-ВР) конституційне звернення визначалося як письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи, а згідно зі ст. 43 суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадку, передбаченому пунктом 4 статті 13 цього ж Закону, визнавалися громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи [3]. Такими чином, конституційне звернення забезпечувало можливість додаткового захисту громадянами своїх конституційних прав і свобод. Дійсно, виходячи з наявних статистичних даних, не має підстав стверджувати, що цей інструмент юридичного захисту набув широкої популярності серед українських громадян, проте все ж таки певна їх кількість користувалася цією можливістю. Так, у період з листопада 1997 року (року набуття чинності попереднім Законом України «Про Конституційний Суд України») й до липня 2017 року

(моменту втратою ним чинності у зв'язку з прийняттям нового Закону України «Про Конституційний Суд України») єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні виніс 41 рішення за зверненнями саме громадян України щодо офіційного тлумачення законів України у рамках забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. Ще декілька рішень стосовно офіційного тлумачення положень законів у межах здійснення парламентського контролю за дотримання прав і свобод людини в Україні було винесено за зверненням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Парадокс вищенаведеної ситуації полягає ще й у тому, що Верховна Рада України, внівши зміни до Конституції України й вилучивши з переліку повноважень Конституційного Суду України право офіційно тлумачити закони України, так й не віднесла його до компетенції жодного іншого органу державної влади, у тому числі й до своїх власних, що мало хоча б у якійсь мірі компенсувати втрачене Конституційним Судом України повноваження.

Наразі це проблемне питання так би мовити «підвисло» у повітрі. Фактично, законодавець сприяв формуванню в Україні чергової юридичної колізії. Відтепер громадяни України у разі неоднозначного розуміння положень чинних законів України органами державної влади (у тому числі й судами загальної юрисдикції під час розгляду ними різних категорій справ громадян) та органами місцевого самоврядування, не мають можливості отримати рішення, у якому б чітко й однозначно тлумачився зміст тієї чи іншої норми, що, у свою чергу, мало б, і це варто визнати ключовою обставиною у справі забезпечення прав і свобод людини в Україні, силу офіційного юридичного акту, обов'язкового для виконання усіма суб'єктами правовідносин.

Навряд чи можна визнати доцільною й обґрунтованою рокіровку, в результаті якої такий юридичний інструмент захисту прав людини як офіційне тлумачення Конституційним Судом України законів України за зверненнями громадян та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було де-факто було замінено інститутом конституційної скарги. На наше глибоке переконання, найбільш правильним і вдалим стало б рішення законодавця, відповідно до якого у компетенції Конституційного Суду України залишилося б право здійснювати офіційне тлумачення законів України у контексті забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні, яке було б доповнене новим юридичним інструментом – конституційною скаргою. Разом вони могли б стати потужним базисом гарантування прав і свобод особи в нашій державі. Розширення кола юридичних інструментів захисту прав і свобод особи в Україні, вочевидь, не тільки не

зашкодило процесу покращення стану дотримання прав людини в нашій державі, а й, навпаки, суттєво сприяло б наближенню України до когорти цивілізованих країн з найвищим ступенем захисту прав людини та найефективнішими національними механізмами їх гарантування.

Проте, ситуацію, що наразі склалася, можна досить легко виправити, відновивши дію положення Конституції України стосовно права Конституційного Суду України здійснювати офіційне тлумачення законів України, та внівши відповідні зміни до чинного Закону України «Про Конституційний Суд України» в рамках наступної ревізії Основного Закону нашої держави.

### **Література:**

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.04.2018).
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон від 02.06.2016 № 1401-VIII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення: 12.04.2018).
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.04.2018).

## **ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНТЕРНЕТУ В АСПЕКТІ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

**Роскошний Ілля Валерійович,**

аспірант кафедри конституційного і муніципального права  
юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

**Ключові слова:** права людини, право на інформацію, право на доступ до Інтернету, інформаційне суспільство.